

A DEBRECENI M. KR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

ÉRK: 1934 DECEMBER - 3.

323

szám.

Előirat:

1934

— 1935

Utóirat:

695/1934-35

Bizálattal kiadatik:

Melkossapó Dr. Flaudel Vilmos

és
Dr. Kentyéber Kun Béla

egyetemi ny. s. tanár úr
Debrecen, 1934. december hó 3-án.

Erfogadom

Deb. 1934 dec 19

Kun Béla

Flaudel Vilmos

e. i. délelőtt

A S A J T Ó .

/Különös tekintettel po-
litikai és társadalmi
vonatkozásaira./

Politikai jogtudori értekezés

Készítette :

Reumann István

jogszigorló.

- 1.) 3725. 1934. június 23. Tótelek
átbörög
- 2.) 3850. 1934. december 14. vgyes
csohány
- 3.) 3974. 1935. március 29. történet.

A 2657

Debrecen, Hegyősi

1912. aug. 4. én írt.

Attestation

11/24 137

F o r r á s m u n k á k :

Concha Győző: Politika. Budapest 1907.

Concha Győző: Ujkori alkotmányok. Budapest 1884.

A " Sajtó " c. folyóirat, szerkeszti Wínscher Fri-
gyes dr., 1927-1932 Budapest I-VI. kötet.

Dr. Szabó László: A modern ujságírás Budapest é.n.

Neményi Ambrus : A francia forradalom hirlapjai
és hirlapírói. Budapest 1885. Olcsó könyvtár.

Wells Herbert Georg : A világtörténet alapvonalai
Budapest 1930.

Carlyle Thomas: A francia forradalom.

Máté Károly : Sajtó és tudomány c. tanulmánya. Mi-
nerva 1930 évi VIII. 4-7 számban Budapest.

Thaly Kálmán : Az első hazai hirlap. Budapest 1879.

Süle Antal : Rákosi Jenő élete és művei. Budapest
1930.

A sajtó mai politikai hatalmával elmúlt korok szellemi fegyvereit összemérni nem lehet. A technika fejlődése révén, az írástudás elterjedése vonta maga után, hogy a sajtó a tömegek belső mozgatója lett. Míg az ókorban a szó, az ujkorban a betű ereje irányít és ez erő, mint hatalom a sajtóban inkorporálódik. Mint egy száz és száz karu Briareus terjeszkedik a politikai és szellemi élet fölé a sajtó. A vezércikktől az apróhirdetésig, az entrefiléék, tárcák és interjúk kábelein át, a tömegek - az újságolvasók - milliós szektái érintkeznek így egymással. A sajtó a tömegek kulturális szocializálását hozta létre, de az ezzel járó nyelvi és politikai hatalmak - sokszor szinte feltétlen

2.

szolgálatába való állítását eredményezte. Az eszmék terjesztésének, az agitációnak páratlan eszköze. Hatása ilykép bámulatos. Méltán szerepel, mint hetedik nagyhatalom. De ép ezért alkalmat nyújthat visszaélésre, a közvélemény alapos megtévesztésére. A legkárosabb ügyet is úgy tüntetheti fel, mint hasznost, kívánatos, viszont csirájukban elfojthatja a leghelyesebb törekvéseket is. Hatása épp olyan káros lehet, mint amennyi jót eredményezhet. Ahogy ezt Concha Győző: Politika c. művében e módon kifejezésre juttatja: " A sajtó az értelmiség alapjára helyezkedett, szabad nemzeteknek nélkülözhetetlen eszköze, a legtermészetesebb társadalmi intézménye, mely a nemzeti életnek alaptényezője, szerveként szolgál az emberi szükségleteknek úgy jó, mint vészes irányban. "

E definícióból, mint alapból ki-

3.

indulva önként adódik a hegeli metódus, mely tézisek és antitézisek párharcaiból szűri le a szintézist, az igazságot. — így igyekezzünk megkeresni a sajtónak, mint a mai társadalmak egyik szellemi és politikai erőforrásának, fókuszának, mind pozitív, mind negatív irányban ható erővonalait, ezzel egyszersmind megmutatván azt az erőteret, melyben a sajtó emanációja, kisugárzása hat és terjed.

Ez elméleti, dialektikai rendszer alapján igyekezzünk felfejteni, hogy miben áll az újságok politikai hatalma ? Hogyan jutott el a sajtószabadságon, mint alkotmánybiztosítékon keresztül - e hatalom birtokáig? Milyen korrelációban van a sajtó és a közönség ? Mit jelent a tudósok és esztéták antizsurnalizmusa ? Mi a sajtó

gazdasági háttere ? Mit jelent a sajtó korrupciója ? Milyen az újságírók, szellemi - politikai és írói - iskolázottságának foka ? A magyar sajtó, hogyan tükrözi a politikai élet képét? Mi a rezümé ?

Tudjuk jól, hogy a jelenségek összetett volta nem engedi meg, hogy a probléma a fenti kérdésekkel a végletekig széttagoltassék, mert a kérdésekre adandó feleletek, mind egymáshoz, mind a problémához kölcsönösen viszonylanak.

*
Mind az, ami egyidőben a tüzhely mellett - e hatalmában még igen korlátozott " fókusz" körül - elhangzott, vagy a legkülönbözőbb összefüggésekben szóba került - az élőszó révén ekkor még a publicitás lelke -, majd utóbb a regélők énekeiben, a hegedősök daláiban - Anonymus is utal rájuk - előfordult, vagy amit a szerzetesek

5.

és iródeákok iniciálékkal diszitetten papirra vetettek, mind azt helyettesíti, mind azt összefoglalja ma a sajtó, a közvéleménynek nemcsak megnyilatkozója, hanem megteremtője, sokszor irányítója is, ekként a nyilvánosság egyik leghatalmasabb szerve.

Már a római Acta diurniákban felfedezhetni a mai sajtó őseit, melyek még ugyan helyi hírek, vagy császári rendeletek, rideg szemléltetői. H.G. Wells Világtörténetében a római birodalom bukásának, egyik döntő okául ép ez igen kezdetleges fokon álló római sajtót jelöli meg. És ha meggondoljuk, hogy ez óriási világbirodalomban, melyet a nagyszerű római légiók, egyszóval a militarizmus abroncsai tartottak össze, a spiritualis állameszme, ép a polgároknak a közügyekről való nagy tájékoztatlansága folytán egy-

ségesen ki nem alakulhatott, - amit az akkor még anakronizmus számba menő sajtó, minden esetre másként befolyásolhatott volna, - akkor úgy látszik, a római haderők gyengülése és elzüllése természetesen vezetett a provinciák széthuzására és ezzel a római impérium széthullására.

Az Acta diurniáktól nagy utat tett meg a hirlap a mai rendszeres és folyamatosan megjelenő alakjáig. A népek egymásközti érintkezésének, a közlekedésnek, a műveltségnek fejlődésével egy lépésben haladt a hirlapírás technikai fejlődése, a kőtábláktól, a kézzel sokszorosított Notizeokon keresztül a nyomtatás feltalálása után, a mai rotációs gépek fejlettségéig. Meredeken emelkedő grafikon mutathatná meg, hogyan lesz a fejlődésnek legkezdetén: még egyszerűen a hír terjesztésének eszközéből - a mai időkben - a közélet legha-

talmasabb faktora.

Ha a sajtó fejlődéstörténeti vonalát, grafikonját vizsgáljuk azt látjuk, hogy a XVI. sz. ban csirázó irott lapok még kereskedők közgazdasági jellegű leveleit tartalmazták, amelyek főként a nagykereskedők egy szűk köréhez szóltak, magukban foglalva bizonyos árskálákat. Az effajta hírszolgálat az akkori Europa kereskedelmi centrumaiban alakult ki. Érdekes, hogy a lapok mai politikai hatalmuknak zenitjén ismét a közgazdasági tudósítások kerültek az élre, és a közgazdasági kérdések uralják a világsajtót. A XVII. sz. ban Notizien, Courantok és Neue Zeitungen már a világ minden tájának fontosabb eseményeit gyűjtik össze és viszik át a köztudathoz. Különösen a harcterek és az államélet eseményeit adják. A német sajtó felvirágzásának, vagy inkább felburjánzásának épen

a harminc éves háboru / 1618 - 1648 / izgalmas harctéri jelentései adtak tápot. A harminc éves háboru után dekadenciát mutat a német sajtó, szinte teljesen alámerül és csak II. Frigyes felvilágosodott abszolutista uralma szabadítja meg a sajtót bilincseitől, ezzel egy újabb virágzásnak nyújtva alapot. A király, aki felismerte a sajtó nagy jelentőségét az előzetes cenzura eltörlésére ekképen utasította hadügyminiszterét : " Gasetten, wenn sie interessant sein sollten, nicht geniert werden müssten ."- Mint ahogy a francia sajtó is a forradalom puskapóros levegőjében nyert hihetetlen publicitást, elmondhatni ahány vezér, annyi lap. Desmoulin, Hébert, Marat és a többiek is mind az újságok hasábjain lázitanak, bujtogatnak, irányítanak. Különösen, hogy az alkotmányozó nemzetgyűlés

1791-ben proklamálja a sajtószabadságot. Természetesen, e kritikátlan, zabolátlan lapok a forradalmi káosz leghübb tükrei. / Ami du Peuple/ A lapok, falragaszok/ Journal affiche /, amiket Carlyle enyves lapoknak nevez - még a kormánynak is vannak ilyen lapjai - mind verseng a népszerűség-hajhászásban. " Minő kimondhatatlan dolgokat beszéltek Páris kőfalai ez alatt az öt év alatt" kiálty fel Carlyle a Francia forradalom c. művének izzó víziói között. És továbbmenőleg így jellemzi a forradalmi zszurnalizmust : " A művelt világ bármelyik sarkában fel lehet fordítani egy hordót s egy artikulátlan beszélő kétlábu, arra felállhat. Sőt némi ügyességgel egy hordozható zsámolyt vagy tábori széket is lehet szerezni, pénzért vagy jó szóért, ezt a peripatétikus szónok kezébe veheti, s miután ismét elkergették, amott ültet

heti fel sátrát, szeliden mondván a bölcs Bias-sal : Omnia mea mecum porto . Ilyen a zszurnalizmus melyet uccán árulnak , falra ragasztanak és szóval hirdetnek."

A XVIII. sz. angol sajtója is a Morning Post, illetve a Times megjelenéséig /1785/ is a wigh és tory küzdelmek eléggé szennyes politikai hullámaiban él , e korszak jellegzetesen korrupt lelki képét vetítve vissza . Ugy véljük erre a korra nehezen illik az Anglia docet jel-szava . Itt látszik már meg különösen elsőként a sajtó politikai szerepe. A hevesen polemizáló pártorgánusok lépnek tehát előtérbe és a háborus események krónikásából így nő meg a sajtó , pártok, frakciók egyszóval a politikai élet harcosává. A kormány-befolyással szemben ment Times mindvégig megőrzi függetlenségét, így válik va-

lóságos közintézményé. Szava az egész angol világbirodalomba és mindenüvé elhat. Victoria királynő idejében így beszélnek a Timesről : "Minden országban két követe van Angliának, az angol követ és Times tudósítója ". A Times által inaugurált szellem jellemzi az egész angol sajtót mindmáig. Az angol sajtó - Süle Antal szerint - mászt az elvet vallja, hogy "a magyarázat szabad, de a tények szentek ". Carlyle így glorifikálja az angol sajtót : " Az angol nemzet igazi egyházai az ujságok, melyeknek szerkesztői naponként és hetenként prédikálnak a néphez, az olvasókhöz."

A XIX. sz. sajtója a reform eszmék hatására az addig még szűk körben érvényesülő közvéleménnyel szemben - tág keretet kap. Ebben a korban bontakozik ki a magyar sajtó és vezet végül is diadalra a magyar nemzeti gondolatot.

/ Amagyar sajtó jelentőségét külön is méltatjuk. Ugyancsak a XIX. sz. derekán tör előre az olasz sajtó az 1849.-i forradalom hatására, modern és szabad szellemű zsumnalisztikát teremtvé Olaszországban és jut nagy szerepre a német egység megteremtésében a német sajtó. Bismarck maga is hosszú időn át szorgalmas munkatársa az éleshangú német néppárti Kreuzzeitungnak, jól tudván felhasználni a sajtót és megbessülni a közvélemény hatalmát. A Nagy Péter és utódjai alatt legszigorubban érvényesülő katonai drill utját állotta, természetesen az orosz sajtónak is. Egy francia mondás jellemzően így mutatja be a cárizmust. " Tout ce fait par ucase ici , c'est par ucase, que l'on voyage, c'est par ucase, que l'on rit." - Így az orosz sajtó is nélkülözötte a szabadságot és jelentőségű csak akkor emelke-

dett, amikor a XIX. sz. nagyszerű orosz irodalma felszabadítja az orosz szellemet. Bár az orosz sajtó nagyrészen a forradalomig, cárizmus jegyében, a forradalomtól kezdve pedig kizárólag a kommunizmus jegyében megőrizte hivatalos jellegét./ Mint ahogy a két diktatúrában nagyon sok a közös vonás, a végletek érintkeznek/.

A XIX. sz.-nak a sajtója egyre mélyebben tör utat a tömegek felé. A sajtó a politikai eszmék szolgálatában és a szellem szabadság-jogán mind nagyobb rétegeket igyekszik magának megnyerni. A hírlapok már nemcsak híreket közölnek a napi eseményeket regisztrálják, hanem véleményt is mondanak és irányító cikkeikkel óriási tömegeket mozgatnak meg, a kultúra népszerűsítői lesznek s olykor a napi eseményektől elvonatkozó, tudományos, ismertető és polemizáló cikkeket

közölnek, nem ritkán elbeszéléseket értekezéseket, költeményeket és regényeket : a hirlap gerince azonban mégis a nap eseményeinek a krónikája. Az 1848-i forradalmak után mikor a nagy politikai kérdések a népeknek már egyre szélesebb rétegeit foglalkoztatták az ujságok publicisztikai része felvirágzott. A század derekán a lapok kiadói már felismerik azt a lehetőséget, amit az ujságok publicitása gazdaságilag jelent. Így bontakozik ki az üzleti sajtó, mely - a párt vagy vélemény-lapokkal a Gesinnungszeitungokkal szemben - már főleg üzleti vállalkozás, tagadhatatlan spekulatív jelleggel és a lassankint egyre nagyobb jelentőségre szert tevő apróhirdetések révén az üzletek közvetítésének valóságos alkuszai. Az ujságok közgazdasági értéké nőnek, támogatásuk nemcsak a hirdetésekkel, de szellemi termékei

propagativ erejével is felvirágoztathat nagy üzleti vállalkozásokat, pénzügyi akciókat, támadása pedig meg is fojthat ilyeneket. A nagy vállalkozások bevonják az ujságokat érdekkörükbe legtöbbször burkolt formában. Mind erőteljesebb lesz a gazdasági szempont s hamarosan a lapok nagy százaléka megfizetteti politikáját, külpolitikai irányát./ elég itt a Bismarck és Cavour által lepezelt francia sajtóra gondolni a német és az olasz egység kialakulásánál./De a lapok sokkal inkább megfizettetik azt az erőt is, amit a nyilvánosság gazdasági, sőt az irodalom és művészet üzleti vonatkozásaiban jelent. Bár a gazdasági héttér minden lapot jellemez, mégis ez időben differenciálódik a sajtó az úgynevezett komoly és boulevard lapokra. A komoly lapok az események higgadtabb, tárgyilagosabb előadásával

hatnak. Ezekre azt mondhatni, hogy politikát csinálnak. A boulevard lapok az események és a rémes szenzációk hajhászásával, üzletet csinálnak. A boulevard lapok Párisból a könnyed és elegáns stílus hazájából terjedtek el az egész világon. Hatásuk óriási volt a jelzett komoly lapokra is. Ők diktálják igen károsan azt a tempót, amelyik a hangzatos címekkel, az érdekesség kiemelésével és a nyomdatechnika, a tipográfia ügyeskedéseivel, szemléltetőbbé, szenzációsabbá tudja felfujni az eseményeket ésⁿ riportázst juttatja tulsulyra. A fejlődésnek ez az iránya, a riportnak ez az urrá válása kiszorítja a lapokból még a politikát is, amely pedig bizonyos körülmények között a főelőfizetőszerző.

A XX. sz.-ban a sajtó világhatalmi pozíciója a milliós példányszámok óriási erejével

egyre nő. Erre igen jellegzetes és közismert példa a Northcliffe lord, aki a lapok tucatját bírta. Már a háboru kitörésekor kézben tartotta vagy később megszerezte Anglia, az Egyesült Államok és Franciaország igen sok lapját : ezzel szinte diktálta a világháborút és propagandájával nagy része volt az entente győzelmében. Itt látni meg, hogy a sajtó-királyok mily hatalmat s hatalmuk mily veszedelmet jelent. A világháborút igaztalanul és esztelenül lezáró békekötések megszabták a népek sajtójának külpolitikai irányvonalát, így a győzők az imperialista, győzelmi, szerintük "békepolitika" fenntartására a legyőzöttek az igaztalan helyzet revíziójára törekszenek a közvéleményt megnyerni.

A sajtó e fejlődéstörténeti vonalban felvázolt világhatalmi jelentőségét az idéz-

te elő, hogy a haladással, a technika fejlődésével párhuzamosan lépést tartott a sajtó megtört jellege, majd a korlátozások rendszere, míg végül is mai sajtószabadsági elv többé-kevésbé diadalmaskodott. Ez az oka annak, hogy a sajtó nemcsak a szellemi fejlődés egyik legsokoldalúbb és legtökéletesebb eredménye lett, de a politikai, külpolitikai, gazdasági élet egyik legsúlyosabb eszköze és a világgazdaság egyik leghatalmasabb üzletága is. Concha így ír a sajtószabadságról: "a sajtó névszerint az időszakai sajtó szüksége, szabadsága minden kétségen felül áll. Az értelmiség és szabadság alapján álló népekre oly szükséglet, mint az emberi életre a levegő". Másutt ismét így ír róla: "Az érzelmek és gondolatok közlése, az egyforma nagy együttes cselekvésre ösztönzés, közös működési tervek

közlése az ember végtelen szellemének kívánalma. Az egyén törekvése másokra, nagy tömegekre lelkiileg hatni, illetőleg távollevő mások, mentől többek szellemi behatását elfogadni az értelmiség, a műveltség bizonyos fokán, a sajtó segítségével a leghatályosabban történhetik. A sajtó szabadsága e kívánalomnak, az emberi szellem végtelen törekvéseinek kifejezése. " — A sajtó szabadsága tehát a szellemi szabadság joga, a gondolatok és eszmék terjesztésének szabadságát jelenti, ami gyakorlatban azt teszi, hogy az egyes ember a nyomtatványok készítése és ezek terjesztése tekintetében nincs hatósági engedélyhez kötve. Barbárdolog volna a szellemet, vagy annak bármelyik megnyilvánulását - s ilykép a sajtót is - kordába zárni. Bármennyire is így van ez azonban - annál a kétélű hatalomnál fogva, melyet a sajtó, más

szóval a szellemi produktumok sokszorosítása magában rejt- nehéz küzdelmek és harcok árán jutott el ez az elv érvényesüléséig. Megragadóan éles példa illusztrálhatná e küzdelmek jelentőségét a történelemben. Így az 1830-as francia és belga forradalmak, melyeknek közvetlen okát a sajtósabadság elnyomása képezte / mint ahogy a nagy francia forradalomban is és 48-as magyar szabadságharcban is vezérelvként szerepelt a sajtósabadság./

Bouilloni Gottfried népének, a hitbuzgó katolikus belgáknak, klerikális és liberalis pártja által a hollandok ellen vívott nemzeti függetlenségi harcban a sajtó oly szolgálatokat tett és munkásságot annyi áldozatot hoztak, hogy az alkotmányozó gyűlés a sajtó szabadságát, mint az egyéni és politikai szabadságok egyik igen lényeges alkatelemét—különösképen honorálni kívánta. Az alkotmány a

sajtó szabadságát, a cenzura örökös eltörlését proklamálta és a sajtónak kiváltságos állást biztosítván, azt az irányelvet szabta a belga törvényhozás elé, hogy a sajtóvétségek tekintetében a bűnsegedek nem a közönséges büntetőjogban megszabott módon feleljenek, hanem ~~ha~~ szerző ismeretes és Belgiumban lakik, a kiadó nyomdász és terjesztő a felelőség alól meneküljenek. Így született meg a belga sajtójog, a fokozatos felelőség rendszere, a responsabilité par cascade, mely a sajtóvétségek részeseinek fokozatos felelőségét eredményezte, elsősorban a szerzőt téve felelőssé. /Concha : Újkori alkotmányok./ A magyar jog is a sajtóbeli bűncselekményekre nézve eltért a rendes büntetőjogi felelőségtől és a belga jogban megszabott módon, a fokozatos felelőség alapjaira helyezkedett.

A történelemből kiragadott eme példa, miként a sajtószabadsági elv küzdelmének és érvényesülésének bizonyága is amellet szól, hogy a sajtó az eszmék terjesztésében oly jelentőségű, melyet egyetlen modern állam sem nélkülözhet. A modern államok népies kormányrendszere, mely az elmúlt két évszázad alatt alakult ki, az Atlanti Óceán mindkét partján csakis így vált lehetségessé, mert a/népies/ széles alapokon nyugvó kormányrend és a politikai élet szükségszerű feltétele az volt, hogy a szabad sajtó révén minden polgár folytonos és megközelítőleg pontos értesülést nyerjen a közügyek állásáról és így érdeklődése el ne lanyhuljon. — Hogy az eszmék terjesztése mikor lépi túl azt a határt, midőn már a rend és az állameszme elengedhetetlen lesz és így bűnös izgatást, a szenvedélyek felszítását, a lappangó emberi üsztönök felkor-

bácsolását rejti magában, ezt a határt - kiváltságkép - Magyarországon és másutt is a rendestől eltérő bírói fórumok - az esküdtszékek vonták meg. Mindezt ama meggondolás diktálta, hogy az értes logikával rendelkező bíró a bűnt hamarabb érzi és ítéli el, míg a laikusok a jog szigorával szemben a méltányosságnak - a gyakorlati gondolkozással jobban quadráló - alapjaira helyezkedtek, könnyebben adtak módot arra, hogy a kisebb bűn ne tekintessék annak s ezzel a szabadságjog korlátaikat messzebbre kitolták. Gyakran teremtődött ez által oly visszás helyzet, hogy a bűnös gondolat utat nyert, sem mint hogy sérelmet szenvedett volna az emberi értelem szabadsága.

De a sajtó szabadsága - mint a szemlémi és a politikai élet egyik hathatós biztosítéka - az említetteken kívül még más veszélyeket

is rejt magában. Vajjon a szabad sajtó mindig és mindenütt hivatása magaslatán áll e ? Betölti e azt a őrhelyet ahova őt a társadalom épp a szellemnek kijáró tisztelet jogán állította ? Ezekre a kérdésekre a história ad legjobb feleletet. A francia forradalomban például teljes sajtószabadság uralkodik, de minek az árán ? Pizskolódás, vagyon-megsemmisítés, agyonverés és rögtönzött bitó által korlátolva. Az ancien régime sohasem üldözte oly kegyetlenül az írókat, sohasem lehetett hallani olyan sértő kifejezéseket az irodalmi munkásokra vonatkozólag, mint épen a szabadság emez idejében. Mindez velejárója az abszolút sajtószabadság nak. És hiába olyan enciklopédikus műveltségű ujságírók, mint Mirabeau, vagy Brissot, aki - Neményi Ambrus szerint - a forradalom legvérszomjasabb pillanataiban is meg tudta őrizni azt a komolyságot, -az

ellene indított rágalom-hadjárat közepette is - azt a szellemi magasrendűséget, ami egy igazi újságíró fémjelez. Marat és a többiek a forradalom elkeseredett, lázongó tribunjai, újságjaikkal tömeges gyilkosságokra uszítják a népet, sohasem elégedve meg a lefejezettek és felkötöttek hekatombáival. — Ezen alapon merjük állítani azt, hogy a sajtó szabadságának igen is meg van a maga antitézise, mikor átlépi azt a rugalmassági határt, amit a nyugodt fejlődés menete, a tiszta szándéku humanizmus, a nemzeti eszmények, a kultúra és a civilizáció szabnak meg. / Ez utóbbi kettőt azért említjük külön, mert fejlődéstörténeti különbség van kettejük között. Spengler. /

A sajtó szabadsága azonban nemcsak a politikai eszmék terjesztésének és hirdetésének szabadságát - mint alkotmányjogi jelleget - ölti

magára, hanem van egy ezzel szorosan összefüggő
ethikai ereje is. A sajtónak a közerkölcs megvé-
delmezése, a közéleti erkölcs ellenőrzése terén
minden gátlástól ment teljes szabadságot kell él-
veznie, mert másképen ezt a nagy nemzeti hivatását
nem teljesítheti. Szabó László ezen erkölcsi elv
védelmezésének kathegorikus imperativusát így állí-
ja a sajtó elé, "a " Modern ujságírás " c. művében .

" A sajtónak politikai dolgokban az az egy hivatása,
hogy védelmezze minden áron még az élete árán is,
mindazt aminek létrehozását, vagy megmaradását az
okosan gondolkozó és tisztességesen érző emberek
erkölcsi meggyőződése szükségesnek tartja : a má-
sik hivatása pedig, hogy gunyolja, támadja, marja
és tépje mindazt, aminek fennállását az okosan gon-
dolkozó és tisztességesen érző emberek erkölcsi
meggyőződése a közre nézve veszedelmesnek tartja.

Ez az igazi és a leghatásosabb ellenőrzés minden földi hatalommal szemben. Ebben a sajtót ugyan itt-ott apró eszközökkel ideiglenesen lehet akadályozni, de ezek az akadályok csak olyanok, mint a hatalmasan duzzadó folyó elé hevenyészve odadobott nyulgátak : a víz félre se löki őket, hanem keresztül rohan rajtuk. "

Kétségtől, ebben a tevékenységében a sajtó elé semmiféle korlátokat nem lehet állítani, mert ennek első sorban is nem a sajtó - mely a közvélemény tükre -, hanem a közérdek valóban kárát. Az államhatalomnak a sajtót ebben a működésében a legmesszebbmenően kell támogatnia és gondoskodnia kell arról, hogy a sajtónak ezt a szabadságát semmilyen oldalról, semmiféle szer-
vek, akár hivataliak, akár nem azok, ne veszélyeztessék. De hiába ad törvény és rendelet széles 1-¹atitudoöt a sajtónak, hogy ezen etikai e-

rőt széltebe-hosszába sugározza magából, mert ezen
ethikai méltóság betöltése első renden azt kíván-
ja meg, hogy a sajtó ne csak a közélet, hanem önnön
moráljának is szigorú ítélőbirája legyen. A sajtó
elhivatott munkásainak tisztában kell lenniük azzal,
hogy féltve őrzött szabadságukat saját felelőtlen-
ségük juttathatja leghamarabb ebek harmincadjára.
Az álhírek keltésétől, a tényeknek a valóságtól el-
ütő beállításától, a tömegek megtévesztésétől, a
ferde és igaztalan, politikai és társadalmi szituá-
ciók teremtésétől, az anonimitás kendője mögött a-
lattomosan harcoló publicisztikától, a sajtónak sa-
ját érdekében tartózkodnia és minden megengedett
eszközzel ez ellen harcolnia kell. Biztató jelen-
ségként említhető fel, hogy az újságírók egy része
- kik hivatásukat komolyan és mélyen átérzik - ez
ellen meggyőződéssel teli harcot folytatnak. Ennek

eredményeként jegyezhető meg az, hogy a sajtó-szervezetek által Kopenhágában 1932 januárjában tartott konferencia tárgysorozatán elsőként szerepelt : " a hamis hírek kérdése, mely alkalmas a béke és a nemzetközi jó egyetértés megzavarására. " A hírlapírók nemzetközi szervezeteinek bizottsága által pedig e kérdés rendezése végett benyújtott határozati javaslatának első bekezdésében kifejezésre jut az, amit mi fentebbiekben általánosságban megjelöltünk, hogy : " az álhírek terjesztésének megakadályozására irányuló intézkedések nem lehetnek sohasem ellentétben a sajtószabadsággal és, hogy a hírlapírók felelőssége e szabadság szükségszerű corollariuma."

A sajtószabadság tehát nemcsak szabadságot, jogot a szellem szabad megnyilvánulását jelenti, hanem felelősséget is. Az állam-

élet formarendszerét a törvények szabják meg és semmiféle szabadság e törvényes korlátokon túl nem teheti magát. Minél inkább hívei vagyunk a helyesen értelmezett sajtószabadságnak, annál inkább vigyázni kell rá, hogy a sajtószabadság melegágyában más fajta szabadságok, szabadosságok fel ne burjánzanak. Mert ha ezek a kóros jelenségek elszaporodnak, a velük szemben alkalmazott reakció nemcsak a sajtót, de a szabadságok más fajait is béklyóba veri. —

Ahhoz, hogy a sajtó hatalmáról adandó kép a totalitást megközelítőleg is elérje szükséges, hogy túl a fejlődéstörténeti vázon és túl a sajtó szabadságának árny-és fény-oldalain bemutassuk, milyen belső viszony forog fenn a sajtó és a közönsége között. A közönség fogalma a tömegpszichológia szabályai szerint mérődik. A közönség ugyan nem egységes valami, gyakran és sok-

szor nagy hullámokban fluktuál — mégis a kollektív lélek szabályai és titkai bizonyára ráillenek. A közönséget, a közönség izlését, kedvét és szeszélyeit senki sem ismeri.² Tény, hogy a finomságokra berendezett egyéni lélekkel szemben, a közönség, a tömeg — mindannyian beletartozunk — már nem az egyéni lélek szabályai szerint gondolkodik, hanem a tömeg lelkének a törvényei szerint. Ilyetén érzéseink és cselekedeteink a kollektív lélekből fakadnak s a sajtó a tömeglélekkel operál. Így az ösztöneinek és fékezhetetlen indulatainak élő, semmiben sem válogatós kollektív lélekre számít. Az ujságcsinálás tehát meglehetősen rejtélyes és kiszámíthatatlan valami. Voltaképen az ujság a sötétbe prédikál, vagy ordít bele és csak akkor eszmél arra, hogy jól beszélt — jól és nem igazan — ha taps hangzik fel a sötétségből válaszul a szavára. A szerkesztő-

ségek és adminisztrációk nem tudományos elvek szerint dolgoznak, hanem csupán ösztönük sugallatára hallgatnak. Ez kormányozza őket abban, hogy mit kell írni. E mellett természetesen a meglepetések gyakorik. — A sajtó és a közönség viszonyára vonatkozólag két elv harcol egymással. Az egyik szerint: "A sajtó annyi, mint az a társadalom, melyben él." E szerint a sajtó a közvélemény visszhangja. Tehát az ujság nem írhat mást, csak azt, amit a közönség gondol. A népnek azt kell adni ami érdekli és nem, aminek érdekelnie kell. Így minden kérdésben - ha stilizáltan is - de úgy kell írnia, ahogy a közönség valamelyik tagja írna, ha írni tudna és ha a saját gondolatát világosan kifejezésre tudná hozni. Ebből az elvből a további konkluziókat így vonhatjuk le: az az ujság, amelyik nem azt írja, amit a közönség gon-

dol, nem élhet meg s így a jó ujságíró első kvalitása, amit az ujságfejedelmek olyan gyakran han-
goztatnak, megérezni, kitalálni azt, egy tollvo-
nással rátapintani arra, amit a közönség erről
az eseményről vagy jelenségről, ebben a percben
amikor ez történt gondolna és mondana, ha megnyi-
latkozni módjában volna. A közönség véleményének
a hullámvázát követni : ez a legnagyobb lapsike-
rek titka. Nem lenni okosabbnak, jobbnak, europa-
ibbnak, modernebbnek, mint a közönség ; ezzel bol-
dogulhat egy lap. Aki okosabb és jobb akar lenni
a közönségnél : az elbukik. Ha extrémül fogalmaz-
zuk a dolgokat - s ez a tömeglélekből folyik -
egy igazán magas nivóju lap, egy igazán becsületes
ujság , ha megindulna , már születésekor a puszt-
ulás bélyegét hordozná magán , mert az a lap
amelyik jót tétélez fel a közönségéről , meghal.

/ Sajnos manapság nem is olyan extrém fogalmazás

ez./ A közönségnek nem az izlésére, hanem az elfogultságaira, izléstelenségeire kell számítani. Igazat ír ilyenkor az ujság? Dehogy is, hazudik. Bármennyire is erős a kitétel, de a valóság ez. Hazudik, mert a közönség szándékait vehemensen korbácsolja bele a szenvedélyekbe, a brutalitásokba. A közönség lehet szenvedelmekkel teli, de a sajtó rendszerint legalább egy fokkal rosszabb. És mégis, hogy van az, hogy a közönséget orránál fogva vezeti? Mert hazugságát elkendőzi és a közönség abba a téveszmébe jut, hogy szabad és független emberek, szabad és független ítéletét hallja. A sajtó jól vigyáz arra, hogy ezt az illúziót a közönségben folyamatosan ébrentartsa. -

A másik elv a sajtó és a közönség viszonyára vonatkozólag azt mondja, nem a közönség szabja meg egy ujság hangját, irányát és tartalmát, hanem az ujságkirályok önkényes üzleti po-

litikája. E szerint a sajtó a közvélemény irányítója. A közönség jámbor és széteső valami lévén, alig van rá-hatással az ujságra és így teljesen ki van szolgáltatva a lapok vállalkozóinak. Azt kénytelen elfogyasztani, amit éppen elébe tálnak. Igaz, hogy van választása és így azt keresi, ami legkevésbé unalmas, de ezen a téren a konkurencia névleges, mert egy új lap alapításához oly hatalmas tőke kell, hogy a fennálló hasonló vállalatok játszva ki tudják küszöbölni a szabadversenyt. Ezért látnak máról-hónapra napvilágot a szellem lánvirágai a revolverező, kis szennylapok, amik a mindennapi élet mocsarából táplálkoznak. / Magyarországon azt kiküszöbölendő új lap alapításához de fakto kormányhatósági engedély szükséges. / Ez elv szerint tulajdonképpen az ujságok iránya a nagy sajtókirályok és a náluk hirdető nagy vállalkozók kezében van. Ha

ők elhatároznák, hogy ezentul magas-szinvonalu, nemeshangu, eszményi törekvésü lapokat adjanak ki, a közönség szó nélkül követné őket az uj uton. Nem a közönség formálja a lapot, hanem a lap alakítja át a közönséget a maga képére. A sajtó határozza meg nagyobbbrészt a modern társadalmi atmoszféra jellemvonásait. Az otthonnak és a templomi szószéknek a hatása egészen jelentéktelenné törpül mellettük. És ha a nagyszándéku és nagybefolyásu emberek valaha tényleg felelősségük tudatára ébrednének és megkezdenék a világ átalakítását, akkor mindenek előtt a sajtó területén kellene megfogniuk a munkát. Sajnos e tekintetben még igen kevés történt és egyelőre az utópiák világába tartozik minden olyan elgondolás, hogy a sajtó a társadalomban közönségnevelő, komoly, mély hivatást betöltő szerepet

játsszon.

A sajtó a közönségre való ezen hatása alól a társadalmaknak egy aránylag kis csoportja - a tudósok és esztéták - kivonják magukat és lenézéssel és ellenszenvvel viseltetnek a sajtó megnyilvánulásaiival szemben. Az írástudás elárulásának tekintik a sajtó szellemi hatalmát és bár a nagy gazdasági erőt reprezentáló sajtóval szemben gyakran kerülnek maguk is anyagi függésbe, még is könyveikből és katedráikról hirdetik a sajtó lelkiismeretlenségeit, felszínességeit, izléstelenségeit. Vétót kiáltanak az ellen, hogy a sajtó állandóan és rendszeresen durvitja az ízlést, ahelyett, hogy nemesitené. A filozófus Nietzsche a Menschliches Übermenschliches paroxista lázban égő soraiban például azt kérdezi : " Vajjon több e a sajtó, mint permanens vakláрма, mely a fület és

érzéseket téves irányba vezeti ? " A tudós történetíró Treitschke a Politik c. művében élesen elítéli az ujságokat és az ujságíró iskolákról azt írja : " ezt a német nép találta ki, amelyiknek egyik fele mindig examinálja a másikat." Az író és költő Paul Valéry, aki irodalmi szempontból vizsgálja az ujságok szerepét, a zszurnalizmus büneiről, egy akadémiai beszédében így nyilatkozott : " a hirlapok rászoktatják az embereket arra, hogy túl felületesen, túl gyorsan olvassanak. Ezen kívül rákapatják az összefüggéstelenségre, a kurta, szimpla és gyakran pongyola mondatokra, a " Schlagwort " módszerére. Ilyen diéta után a valóságos költészet persze megemésztetetlen pástétom." Az esztéta Wilde Oszkár jellemzően szubjektív modorában a Kritikus, mint művészben így ír róla : " Ami a mai ujságírást illeti nem az én dolgom, hogy védelmezsem. Maga

igazolja magát a nagy darwini törvény alapján, hogy az marad fent, ami a legközönségesebb."

A regényíró H.G. Wells utópiájában a William Clissold világában így aposztrofálja az ujságokat: "Olyan ujságra van szükségünk, mely egyszerűen, tisztán, világos elmondja a tényeket. Mire jó az a hatalmas papirkazal, amely naponta elárasztja az otthonunkat és a sok hazug hirdetésen kívül csak politikai marakodást, megbízhatatlan híreket és mulattatni akaró, de szánalmasan unalmas pletykákat tartalmaz? A jövő század tanult emberének az ujságja tizszer kisebb lesz a mainál, de tizszer drágább, hogy értékes tartalma lehessen." A drámaíró Bernard Shaw gunyosan a közönség "udvari szállítójának" nevezi a sajtót.

Mindezek azt mutatják, hogy vannak finom lelkű, nagy tudásu, csiszolt ízlésű emberek

a népet szerető lelkek, a haladás uttörői, szellemi pionirok, akik megdöbbenve fordulnak el a sajtó lelkiismeretlenségeitől, hazugságaitól, lármájától. Ez az antizsurnalizmus érthető. Ezeket és az intellektueleknek egy csoportját elveszti az ujság. Mint olvasókat, mint felszines, a lapot átfutó olvasókat nem, de mint híveket igen. És mégis miért nem árthat meg ez a veszteség a sajtónak? Mert abban a mértékben, amint fent a kultúra magaslatain elveszít egy előkelő, kis csapatot abban a mértékben hódít meg lent nagy táborokat. Szemben a szellemi kiválasztottak - a tudósok és esztéták - antizsurnalizmusával a sajtó az alsó és feltörekvő osztályok, néprétegek, az ugynevezett tömegek szellemi kapillaritását igen erős mérvben növeli. Igaz, hogy vannak olyanok, akiknek nem szükséglet az ujság, viszont egyre többen vannak, akiknek még életszükséglet, akik számára

világosságot, haladást, kulturát, tudást jelent. Az ujság lefelé terjeszkedik, ezért válik mindig olcsóbbá. Egy pennyért, souért, vagy két krajcárért világosságot visz nagy sötétségekbe, írást visz az írástudatlanoknak, betűt az analfabétáknak.² Ami fent ostoba lármának, rut kiabálásnak, hangzik, az lent kulturfejlődést jelent. A sajtó fejlődésének az iránya az, hogy a gyökérszálaít egyre mélyebbre, egyre messzebbre eregeti szét, egyre nagyobb tömegeket tesz olvasókká, egyre nagyobb tömegeknek teszi életszükségletté a betűt, az írást. Természetesen paradoxonnak hangzik, hogy a sajtót jellemző izléstelenségből, oktalan fanatizmusból, brutalitásból, kultura, világosság születik. A sajtó mégis a haladás szerszáma. - Ha mind ez igaz, akkor itt egy nagy probléma keres megoldást és ez a probléma népművelési kérdés. Meg kell tanítani a tömegeket arra, hogy miként olvassanak ujságot.

Ne a szenzációk, izgató véres történetek, kalandos események izgalmai szolgáljanak szellemi táplálékul részükre, hanem a pallérozott elmék hűvös és tiszta sorai. Sajnos a népművelés kérdése még mindig ólom-lábakon jár./"Népboldogítók" ezrével is akadnak, de népművelők ? / Ennek az antizsurnalizmusnak a magvait a népművelőknek kellene elhinteni a népben, hogy minél többen nézzék le a szenzációktól duzzadó lapokat és minél több ember számára váljék feleslegessé az.

Mind ezeknek a jelenségeknek a sajtó szenzációhajhászásának, a közönség alantas ösztöneivel való spekulálásának és kegyei megnyerésének van egy súlyos oka : s ez a gazdasági héttér. Mindenki által ismert tény, hogy a lapkiadás üzleti vállalkozás is és mint ilyen rengeteg embernek ad munkát ezzel egyszersmind egyik legfontosabb fak-

tora lévén az ország közgazdaságának. A sajtónak, mint üzletágnak életfeltételei, tehát azonosak más üzleti nyereségre berendezett vállalatokéval, szövetkezetekéval, gyárakéval, azzal a különbséggel, hogy a sajtó nemcsak gazdasági, hanem első renden erkölcsi értékeket is termel. Az ujság ilyképen természetesen kapitalista vállalat. Az ujság hatalma : a publicitás, a minél nagyobb példányszám, a minél szélesebb nyilvánosság. Ezért folytatja az ujságvállalatokban lévő tőke a legnagyobb küzdelmet. Így tehát egy dualisztikus állapot áll elő. Az ujság egyrészt a közérdekek szószólója; másrészt egyuttal magángazdasági vállalkozás. Az ujságot a magánvállalkozás teremtette meg és ez a jellege a későbbiek során - a hirdetések révén - mind inkább kifejezésre jut. A XIX. sz. sajtójában a szociális és gazdasági viszonyok fejlődésével,

különösen a gyári termelés kialakulásával az újsághirdetés egyre nagyobb teret foglal el a politikai lapok hasábjain. Az újságok közérdekű közleményei mellett egyre több helye jut a magánérdekű közleményeknek. Kétségtelen, hogy a magánérdekű közlemények is magasabb szempontból tekintve közérdeket szolgálnak, hiszen az ipar és kereskedelem terén megmérhetetlen jelentőségű szerepet töltenek be. Régi igazság, hogy a jó hirdetés maga is hír és nincs ellenkezésben magával az újság szellemével. Az újságok szempontjából a hirdetés, vagyis az újsághasábok egy részének eladása magánérdekű közlemények publikálására igen nagy jelentőséggel bír, mert ez adta meg az alapot a mai modern sajtó hatalmas fejlődésének. A hirdetések-ből származó jövedelem tette lehetővé, hogy az újságok szédítő arányban fejlődtek; így mód nyílott

a hirszerzés nagy költségeinek fedezésére a technikai berendezések teljességére és ezzel együtt az ujságnak olcsó áron való terjesztésére, ami kulturális szempontból semmi esetre sem lekicsinylendő eredmény. Így az a gazdasági jelentőségű helyzet állott elő, hogy az ujság előfizetői és vevői a lap egyes példányaait oly áron kapják, ami nagy lapoknál az előállítási költségnek még a felét sem teszi ki. Az előállítás költségeinek nagyobb felét a lap hirdetéseinek jövedelméből fedezik.- Itt tehát egy ideális cél és egy materiális üzleti elv harcol egymással. Ma már a lapok szellemi és üzleti része szerves egésze forrott össze s úgy látszik a modern ujság csak ebben az alakjában tud megfelelni hivatásának. Azok ellen az erkölcsi és szellemi károk ellen, amelyek az ujságnak e kettős jellegéből következhetnek, védelmet csupán a lap szellemi és üzleti részének

szigorú elhatárolása nyújthat. Gyakran tapasztalhatni, hogy a közérdekeket szolgáló szerkesztőségi részbe magánérdekeket szolgáló hirdetések álöltözetben jelennek meg. A közvélemény ilyen tisztességtelen sugallmazása ellen küzdeni kell. A hirdetéseknek nagy gazdasági előnyéből ideális előny is teremhet az ujságok számára s ez az, hogy a hirdetés kétségkívül sokban lehet a lapvállalatok függetlenségének az alapja. Minthogy az ujságcsinálás üzlet s a modern sajtó gazdasági alapja nem lehet más, mint a hirszolgáltatás révén az olvasók tömegeit megszerezni s az így szerzett publicitást a hirdetőknél eladni, ekkép az ujság függetlensége - a gazdasági erők megalapozottsága mellett - mindennemű kormánybefolyással szemben biztosítva van. A hirdetések mennyiségének és árának növekedésével a hirszolgálat fejlesztésére fordítható bevétel is növekszik, értékesebbé és

függetlenebbé válik egyuttal a szerkesztőségi rész is. Kétségtelen, hogy az ujságvállalatok, a kapitalizmus és a technika fejlődésével, az egyre messzebbreágazó hírszolgalat és az ugyancsak széles körben ható hirdetések révén exisztálnak. A fejlődés tetőpontján tehát, egy a hírszolgalatban csodálatosan fejlett, hirekkel és hirdetésekkel teletömött, keveset politizáló és semmit sem tanító nagy ujság van. Ezekhez az ujságvállalatokhoz igen sok pénzre, nagy befektetésekre van szükség, sokszor ezrekre, tizezrekre és százezrekre menő kiadásokra. A kapitalizmus szava, ezért azt parancsolja, hogy az ujságvállalatok minél nagyobb gazdagságra törjenek és egyre több ujság kerüljön egy vállalat kezébe. A sajtó ma gyakran halad az eltrösztösödés felé pl. az említett Northcliffe lord a lapok egész tucatját bírta s az ő lapjai-

a statisztika szerint - volt idő, hogy harmincmillió példányban jelentek meg. Mint, ahogy ez a folyamat az Amerikai Egyesült Államokban még erősebb.

Magán a publicitáson, az egészen legitim, nyíltan csinált és csaknem teljesen kifogástalan hirdetés üzletén kívül, még más dolgot is szokás a sajtótól vásárolni; dicséretet vagy elhallgatást és a közérdekkel ellentétes, az igazságnak meg nem felelő ítélkezést. Concha szerint : " A sajtó csak reflexe az osztársadalom érzés és gondolatvilágának, erkölcsének." - És a sajtónak eme korrumpálódása vajjon nem tükrözi e vissza azt a társadalmi képet, ahol Herostrates módjára gyújtják lángra a becsület templomait vagy, ahogy Széchényi írta " az irott szó szentségeit" , hogy érte hírnevet, dicséretet szerezzenek ? Vajjon a hallgatás leple nem ad-e búvóhelyet a társadalom férgének, mik a nemzet évezredek életgyökereit rágják el ?

És vajjon a közizlés Napoleonjai helyett nem gyá-
moltalan és tehetetlen kritikusok ítélkeznek-e
a tudatlanság tózájában? És mindez nem reveszál-
ja-e azt a társadalmat, amelyikből a sajtó kinőtt?
Kétségkívül. Mégis, aki nem templomi szószéknek
tekinti az ujságot, hanem üzleti vállalkozásnak,
az nem ütközik meg ezen, mert tisztában van vele,
hogy a nyomtatott írás csak gyarló emberi szó és
nem kinyilatkozás. Igaz minderre kevés mentség
van. Azokról, akik obulusokért dicséretet vásá-
rolnak nem érdemes írni, de a sajtó hallgatásának
megvásárolása igen nagy veszélyeket rejt magában,
amikor a sajtó hallgat ahelyett, hogy lármát ütne.
Igaz, hogy nagy visszaéléseknél, nagy panamáknál
a legritkább esetben sikerül a teljes elhallgat-
tatás. A megvásárolhatóságnak van egy határa s
ezen határon túl, nyugtalankodni kezd a sajtó,

egy ujság belefuj a vészkiáltóba és a többi követi.
 / Gondoljunk a közelmúlt idők Stavisky botrányára./ - Van azonban egy megfontolás, amely enyhíti a sajtó bűnét, a hallgatást sohasem elég a sajtóban megvásárolni csak, mert a sajtó megvásároltsága magában még nem teszi lehetővé a visszaélést. Előbb a parlamentnek, városi és megyei közgyűléseknek, tisztviselői karoknak kell hallgatniuk és csak azután jön a sajtó hallgatása. A Panama-csatorna emberei előbb vették meg - köztudomásúan - a politikusokat, azután a sajtót./ Ötszáztíz republikánust, köztük hat volt minisztert vádoltak meg a francia nacionalisták, hogy Lesseps csődjének elhallgatására meg voltak vesztegetve../Mennyire igazolva látszik így Concha előbb idézett megállapítása. A sajtó a gazdasági és politikai erők megoszlásának hűséges tükré. Ha a sajtó visszaéléseket hallgat el, akkor azokat a visz-

szaéléseket valószínűleg a sajtó hallgatása nélkül is elkövették volna, mert előbb vásárolják meg a parlamentet és a városi közgyűléseket. Ha a sajtó hallgat az sokszor azt is jelenti, hogy nem is volna ereje megakadályozni a visszaélést, vagy panamát.- Bár semmi mentség sincs azok számára, akik hallgatásért pénzt fogadnak el, mégis objektíve megállapítható, hogy a sajtó üzleti mivolta teszi, hogy nem emelkedik környezetének a morálja fölé és így nem egyéb, mint a gazdasági erők eloszlásának, a közvélemény érettségének, kulturális fejlődöttségének, hü tükre, reflexe. Az elhallgatásra való alkalmakat némelyik ujság keresi. De azok a nagy ujságok, amelyeknek az előfizetési pénze és a hirdetési jövedelme is komoly hasznot jelentenek, azok nem igen kutatnak panamát, hogy legyen mit elhallgatniok. Egészséges közvéleményben, egészséges sajtó virul. Mert az

egészséges társadalmi szervezetben az antitoxin legyőzi, amérgező hatásu toxinokat. - A sajtó korrupciójával szemben egyetlen ellenszer van és ez a haladás, a jövő. Ahogy a sajtó izléstelen-ségeinek a kiirtását, csak a közizlés emelkedésétől lehet várni, éppugy csak a politikai érettség fejlődésétől, a gazdasági tudás terjedésétől, a közönség ellenőrzésétől és kritikájától lehet várni a sajtó korrupciójának a kiirtását. Az iskolázatlan közvéleményt be lehet csapni, félre lehet vezetni, de egy nagyobb szinten álló, politikailag és gazdaságilag iskolázott, elművelt közvélemény bojkottálhatja, pellengérre állíthatja az áltálszó, vagy álcázott hazugságok szellemi Tarnkap-péjában jelentkező pénzsóvár, revolverező sajtót.

E probléma további taglalást nem kíván, mert ha jól alkalmaztuk a hegeli metódust, akkor a sajtó korrupciója, mint antitézis az e-

gyes kérdések birálatánál már amugy is jelentkezett.

A sajtó visszaélései, leplezett hazugságai szembekrülnek azzal az ideális elvvel, amit a sajtónak szellemi jellegénél fogva hivatás-szerűen be kell töltenie. Ennek mi az oka és mi a panaceája ? Vajjon nem az ujságírókban rejlik-e a hiba ? Az ujságírók a lapkiadás igájába fogott szellemi kulik-e, vagy hivatásuk magaslatán álló közéleti munkások ? És végül is az ujságíró-igazolvány maga, elegendő *salvus conductus*-e, a politikailag, szellemileg iskolázatlan ujságíró számára, vagy legyenek - e hivatásnak törvényben megszabandó korlátai is ? Concha e kérdés-komplexumot így itéli meg: " A napi sajtó, mint tényekről, hírekkel jelentésekkel szolgáló, mint társadalmi és állami viszonyokat bíráló, visszaéléseket ostromozó, mint érzelmekre, cselekedetekre ösztönző, tehát mint nevelő társadalmi berendezés, nyilván csak akkor te-

het eleget társadalmi hivatásának, ha vezetői és munkatársai lelkiismeretesek, erős jog- és erkölcsi érzetűek, bátrak s ahhoz, amiről embertársaiknak szólnak alaposan értenek is. Másutt ismét így folytatja: "Az egyedüli hely, ahol az embernek nemcsak meg kell tőnie az anarchia egy nemét, de hol e nélkül meg sem lehet, a szellemi termelés és érintkezés világában van. A költészetben, a tudományban, a publicisztikában képesítés nélkül meg kell szólalhatni bárkinek." Az itt idézettek szellemében tehát vitán felül áll, hogy az ujságrói mesterség, nem ipar, mely igazolványával bárki számára utat nyit és e hivatásnak nem lehet más velejárója, mint az istenadta tehetség, az egyéniség szabadságjogán alapuló készség. Ha ez igaz, akkor a lapok miért álcázzák el a tehetségeket az anonimitás sötét leplével és miért csak vásár- és-ünnepnapokon nyilatkozik meg egy-egy e-

gyéniség a lapok hasábjain ? Nyilván azért, mert a lap szelleme egy irányelv szolgálatában áll és ettől a közönség kegyeinek kockáztatása nélkül el nem térhet. Egyéniségek kedvéért nem huz ujjat saját közönségével. — Vannak, akik ujságíró-képzéssel, a zszurnalisztika tudományos módszereivel, főiskolai oktatással akarnak segíteni és enciklopédikus műveltségű, öntudatos ujságíró nemzedék felnevelésében látják a bajok orvoslásának egyedüli lehetőségét. Máté Károly : " Sajtó és tudomány c. cikkében érdekes adatokat közöl az amerikai gyakorlati ujságíró-képzésről. Így már 1893 óta a philadelphiai University of Pensylvania-n rendszeres tanfolyamokon történik az ujságíró-képzés. 1908-ban Missouri állam egyetemével kapcsolatban School of Journalism alakult, 1913 óta a newyorki Columbia egyetemen nyílt meg egy ilyen ujságíró iskola, ma már majdnem az összes egyetemeken rendes tan-

tárgy a zszurnalisztika, sőt a legtöbbször önálló zszurnalisztikai fakultások működnek. Természetesen ez a gyakorlati ujságíró-képzés más államokban nem talált megközelítőleg sem követésre, de itt-ott mégis látni kezdeményezéseket. Így Franciaországban a lillei katolikus egyetemen áll fenn egy Section Journalisme. Varsóban működik egy önálló ujságíró iskola és az oroszországi ujságíró-képzés is gyakorlati alapokon nyugszik. Ezzel szemben Németországban - írja Máté Károly - akadémikus jellegű sajtótudomány van kialakulóban. 1928 óta már tizenkét sajtóismereti intézet áll fenn, melyek közül legkiválóbb a berlini "Deutsches Institut für Zeitungskunde." Magyarországon a gyakorlati ujságíró-képzés még ólomlábakon sem jár, de tudományos, történeti művek és monográfiák révén komoly tudománnyá kezd kinőni a sajtótudomány. 4

Mindezek azt célozzák, hogy a teljes mértékben szabad pályát jelentő ujságírói foglalkozás, mely egyébként képesítési, vagy tanulmányi oklevelet nem kíván,— mégis bizonyos gyakorlati és tudományos elművelést biztosítson azok számára, akik a közvéleményt irányítani és ezzel a népek politikai és szellemi gondolkodását befolyásolni kívánják. Igaz, ujságíró bárki lehet, hiszen mindenki tarsolyában hordja a marschallbotot, de a tudományos művelés - a tehetség igényeinek tiszteletben tartása mellett - nagyobb öntudatot, tisztább látókört nyújthat. — Az ujságíró-kamara gondolata is arra irányul, hogy a sajtót meg lehessen tisztítani az álhirlapíróktól és azoktól a férgektől, amelyek a sajtó környékén élősködnek. Egyszersmind egy olyan karrá, testületté emelni, szervezni a sajtó munkásait ahova a be- és kilépés az egyén akaratától függ, de a benntartózkodás

a kartársak ítéletétől. Így megszűnnének azok az ábuzusok, - amit dr. Kun Andor a magyar ujságíró-kamarai tervezetében is kifogásol, hogy : " A lapok belső munkatársaként szerepelhessen, akár a zsebtolvaj és toloncházakat megjáró csavargó is "- A társadalom lámpását rá kell világítani arra a sok jelentéktelen ujságíróra, akik minden jogcím nélkül arrogálják maguknak a megkülönböztetett társadalmi tekintélyt. A szellem kis szentjánosbogarai ezek, se nem melegítenek- egy csöppet sem és nem is világítanak, a társadalom mégis úgy veszi körül őket, mint a szellem sugárzó fényforrásait. Az ujságíró-kamarában az ujságírók maguk gyakorolnának fegyelmet önmaguk felett s ítéleteik mértékét a publiciszta hivatásának kötelességei , a tisztesség kívánalmai szabnák meg. A kari kötelesség-érzetből fakadó nemesség a közélet munkásainak megvesztegethetetlen erkölcsi és szellemi eszmé-

nyei adnak legjobb alapot minden ország ujságirói számára és teszik részükre lehetővé a független hatalomtól ment szabad megnyilatkozást. -

Emez általános elvek és elgondolások után szabadjon- last but not least - feltárni az ujabbkoru magyar politikai élet tengelyében álló magyar sajtó szerepét és egyben rámutatni arra, hogyan képviseli a magyar sajtó megindulása óta mindmáig a független nemzeti gondolatot és eszményt. A magyar ujságírás történetében nyomon követhető ujabbkori hazai történelmünknek minden etapja és áramlata. Az első magyarországi ujság, ahogy Thaly Kálmán az Első hazai hirlap c. tanulmányában ezuttal kétségbevonhatatlan authenticitással kimutatja - az Eszterházy Antal gróf szerkesztésében megjelenő latin nyelvű Mercurius Hungaricus volt. Első példánya 1705-ben a Rákóczi- féle szabadságharc alatt indult meg, a mi eseményeinket hazug

szinben feltüntető Wienerisches Diarium valótlán hireinek ellensúlyozására. Azok a koholmányok és célzatos ferditések, melyek a Wienerisches Diarium révén az európai közvélemény alapos megtévesztésére voltak alkalmasak, adták az első impulzust a magyar szabadságharc vezérférfiainak, egy saját hazafias irányu közlöny ; az első magyarországi rendes hirlap megindítására. A hivatalos lap a szabadságharc magyarjait következetesen rebelliseknek nevezte és ócsárló hazug beállításban mutatta be a magyarok hadi tetteit. Veszteségeiket felnagyította, győzelmeiket rendszerint teljesen elhallgatta és soha meg nem történt császári diadalokról számolt be és, hogy Magyarország külföldi pártfogóit elrissza, ravaszul a magyar vezérek között kitört viszályokról és hitszegésekről adott hirt. Az első magyar hirlap tehát abból a meggondolásból született, hogy az idegen udvarokhoz küldött dip-

lomáciai tudósítások nem elégségesek — s tekintettel kell lenni a tágabbi értelemben vett közvéleményre, a nagyközönség helyes irányu tájékoztatására is."Minthogy pedig idehaza - írja Thaly Kálmán - a dolgok állását ugy is eléggé ismerék és a magyar közvélemény a bécsi ujság célzatos koholmányaira semmit sem adott : legfőként a külföldi, nevezetesen a magyar ügygel rokonszenvező barátságos külállamok / Lengyel, Orosz, Svéd, Francia és Angolország, Hollandia / közvéleményére kell vala hatni, nehogy az a bécsi forrásból merítő német birodalmi időszaki sajtó ferde irányu közleményei által félrevezettség. " E cél elérésére,- ahogy azt Thaly Kálmán a továbbiakban kifejti - az internacionális latin nyelv kinálkozot a legalkalmasabbnak, minélfogva a Wienerisches Diarium ellenlábasa gyanánt tervezett hirlapot

szükségképen diákul kellett szerkeszteni."E körülmény magyarázza meg azt, hogy a különben az országos végzeményeket, katonai szabályzatokat, nyiltparancsokat és fejedelmi rezolúciókat stb. rendszerint magyar nyelven, az édes haza szeretett nyelvén közrebocsáttató Rákóczi, a "Mercurius Hungaricus"-t latinul szerkesztette és adatta ki. " Rákócziék a Mercurius Hungaricus-t Kassán, Lőcsén és Bártfán nyomják; külföldi udvarokhoz, követekhez küldik, de már itthon is terjesztik a hetenkint egyszer megjelenő első hazai hírlapot. 1711 szomoru dátuma a Mercurius Hungaricus-nak is végét jelenti. — Magyar kulturhistóriai szempontból kiváló jelentőséggel bír, hogy az első hazai hírlap a független, nemzeti gondolat és eszmény szolgálatában áll; az öntudatra ébredt, szizifuszi harcot vivó magyar, szellemi és politikai eszme dokumentumaként. —Ez

után rövidebb-hosszabb életű lapok látnak napvilágot. Így a szatmári békekötés után tíz évvel 1721-ben Bél Mátyás szerkesztésében Pozsonyban Nova Pozonienzia; ami laponként kb. 6 forintba került, ahogy ezt Bél Mátyásnak Haán Lajos által felkutatott egyik leveléből kitetszik: "Pretium earum unacum cursoris vix flor. 6 superabit./" Alig két évi megjelenés után megszűnik különösebb jelentőséggel nem bírt. - Minthogy a XVIII. sz. közepe óta Pest és Buda felé tolódik el az ország szellemi és politikai súlypontja, a hírlapok megjelenésének is Pest és Buda a centruma. Ofnerischer Mercurius a Budán 1731-ben megjelenő első németnyelvű hírlap. Természetesen ezzel a hírlappal továbbá Buda és Pest hírlapirodalmának további kezdeteivel szemben még magas igényeket támasztani nem lehet, hiszen technikai felkészültség kezdetleges volta mellett, a hírlapirodalmat szabad fejlődésében a szigorú cenzura

is megkötötte, ami folytán a szabad véleménynyilvánítás, a kritika és felvilágosító szellem, a sajtó éltető eleme nem érvényesülhetett. Pest és főleg Buda lakossága ez időben nagyrészt németajku, s ez lehet az oka, hogy az első magyar nyelvű ujság a Ráth Mátyás szerkesztésében megjelenő Magyar Hirmondó Pozsonyban látott napvilágot 1780-ban. Mint történelmi adat érdekes, hogy 318 előfizetője volt e lapnak, számuk azonban évről-évre csökken, a cenzura üldözése folytán. Az első pesti magyar ujság azonban már 1786-ban megjelenik a Magyar Mercurius névvel és ez időben látjuk kibomlani Erdélyben is az előbb német, majd magyar nyelvű zsurnalisztika első csiráit. Az első hosszú életű hirlap - a sok jelentéktelen kísérlet és bukás után - a Hazai és Külföldi Tudósítások, Kulcsár István szerkesztésében. Természetesen mind ezek a lapok még csak a hirlapírás embriói, a sajtó ez időben

a cenzura rabszíjján van, a lapokat csak a gynehezen enegedélyezik. A magyar ujságírás főleg ezért haditudósításokra szorítkozik, a XIX. sz. elején a napoleoni hadjáratok hírei képezik a lapok gerincét. A magyar ujságírás késői kivirágzásának az az oka, hogy abban a lelketölő atmoszférában, amely a Martinovics-összeesküvés vérbefojtása után az országra nehezült minden szabad megnyilatkozás - így a politikai hírlapírás is - halálra volt ítélve. Az a politika, amely a magyar szellemet mindenben elnyomja nyilvánvalóan gondoskodik arról, hogy ez a szellem a sajtóban se törhessen magának utat. A feudális, arisztokratikus rendszer óvatosan izolálja a pozsonyi országgyűlést és a vármegyei gyűléseket, nehogy az ellenzéki beszédek ledöntsék a feudalizmus omladozó bástyáit. - Ez a helyzet csak a reformkorszakban változott meg, amikor megszületik az igazi magyar közvélemény. A

szabadelvű irány vezetőférfiai az 1832-36.-i országgyűlésen hangoztatták, hogy szükség van a nyilvánosság állandó tájékoztatására és módját kell ejteni annak, hogy a politikával foglalkozó közönség az országgyűlésen elhangzott beszédekről tudomást szerezzen. Hiszen a szabadelvűség gondolata és a sajtó, elválszthatatlan viszonyban vannak egymással. Magyarországon az első nagy sajtóvita az országgyűlési tudósítások kérdésében indul meg. Mint a távollevők követe jelen van az országgyűlésen Kossuth Lajos, aki az 1832-36.-i országgyűlésről adta ki az Országgyűlési Tudósítások-at. Ez fordulópont nemcsak a magyar ujságírás, történetében, hanem a magyar történelemben is. Így lesz a nemzeti eszmény és gondolat szolgálatában a magyar sajtó, történelemformáló erő. Az Országgyűlési tudósítások nemcsak pusztán hírszolgálat, hanem már bizonyos propagandát, agitációt visz be a magyar hírszolgálatba. Az ország

gyűlésen elhangzott beszédek nem szárazon, hanem kivonatossan és megjegyzésekkel közölte, de olyan ügyesen, hogy a követek a leghivatottabb kommentátoruknak tekintették Kossuthot. Kossuth első és alapvető érdeme, hogy a sajtó fontosságát felismerte és a legnyomasztóbb viszonyok között, elődök és tradíciók nélkül a magyar ujságírást megteremtette. E technikailag még igen szegényes, kézíratos ujság kiváló hatással volt a magyar közgondolkodásra. Végül is betiltják az Országgyűlési Tudósítások-at, Kossuth a betiltásnak ellenszegül s ügyét a megyék pártfogásába ajánlja, mire a kormány elfogadja. A cenzura mégsem tudja megakadályozni az igazi, politikai sajtó kialakulását, 1841-ben mégis megszületik az első modern, mai értelemben vett igazi hirlap: a Pesti Hirlap Kossuth szerkesztésében. Kétségtelen, hogy az első mai értelemben vett magyar hirlapot Kossuth alapította.

meg a Pesti Hírlappal : viszont az is igaz, hogy a Pesti Hírlap volt az a lépcső, amelyen Kossuth Lajos felemelkedhetett későbbi hírére és dicsőségére. Általánosságban így formulázhatjuk a jelentést; a magyar sajtó és a magyar politika egy arcvonalban - egymással és egymásért - küzd a szabadságért. A politikai érzés és gondolat alapjait a Pesti Hírlap rakja le a lakosság minden rétegében. Az aktuális társadalmi, közgazdasági problémák, melyeket a lap felvetett hosszú évtizedek múlva is problémái még a magyar közéletnek. A Pesti Hírlap az első lap Magyarországon , amely gyakorolta a sajtó első és legfontosabb hivatását az ellenőrzés és kritika szerepét. Ha a mai sajtót Kossuth lapjával összehasonlítjuk látjuk, hogy a mai sajtó egészen más, mint az akkori; ma az ujság közszükségleti cikk, az ujságvállalat közönséges üzlet, míg a szabad sajtó nyolcvan - kilencven esztendő-

vel ezelőtt, még szentség, melynek elérését egy nagy, elszánt eszményekért lelkesülő nemzedék tűzte ki élete céljául. Csak így lehetett a tiszta szándéku magyar sajtó, a magyar politikai eszmefeszítő ereje. A Pesti Hirlap óriási hatásának el-
lensúlyozására a konzervatív politika szintén a sajtóban veszi fel a harcot a " Világ " megalapításával. A két lap küzdelmében megkezdődik a nagy harc, mely előbb Kossuth és Dessewffy, majd Kossuth és Széchenyi között folyik. A harc Kossuth győzelmével dől el és végül is 1848-ban a sajtószabadság intézményessé lesz. Fényes dátum a magyar ujságitás történetében 1848 március 15.-e a magyar sajtó napja. A sajtó felszabadításával sok új lap indult meg, a hirlapoknak egymásközi harca végigkíséri a szabadságharcot, melynek összeomlásával vége a sajtó szabadságának is. A világosi katasztrófa hullámsirjában a magyar nemzeti gondolat mellett

ott pihen a magyar sajtó is. Lassu a feltámadás; az ujságok megszűnnek és a hírlapírók nagy része menekül, vagy börtönbekerül. Csak 1850-ben indíthatja meg Császár Ferenc a Pesti Naplót és lett hamarosan az ország legsúlyosabb és legnépszerűbb lapja - bárha eleinte centralista politikát kénytelen vallani. De 1855-ben Kemény Zsigmond lesz a Pesti Napló szerkesztője és e kor legkiválóbb publicisztája a kiegyezés útját egyengeti. A Pesti Naplóban lát napvilágot 1865 április 15-én Deák Ferenc husvéti cikke, mely államférfiui és publicisztikai zsenialitásának, egyben a nemzet, a közvélemény gondolkozásának hű tükre. Ahogy a Botschafter " Sonder Zug "-jának, elkülönző vágyának vádját parirozza, ez a zszurnalisztikai tehetség valódi remeke. Így jár elől a magyar sajtó, a magyar államiság felépítésében,- a dualizmus keretei között. A husvéti cikk a kiegyezés alapköve. Meg-

valószínű az, amiről Deák Ferenc ír : " Párhuzamosan a magyar alkotmánnyal megfér a közös uralkodó alatt a közös védelem mellett a lajtántuli országok teljes alkotmányos szabadsága is. Nem állanak azok ellentétben egymással : azt hisszük, hogy megállhatunk egymás mellett a nélkül, hogy egymást ábszorbeálni akarnók." / Szilágyi Sándor: A magyar nemzet történetében, a husvéti cikk fakszimiléje alapján/.

A megbékélés visszaadja a sajtó régi szabadságát, alkotmányosan rendezi a sajtó felelősségét: a cenzura megszűnése , a jog uralmának a helyreállása egyszerre nekilendíti a hirlapírást is. 1867-69 két év alatt, ahogy a statisztikai adatok mutatják kétszeresére lendül a magyar időszaki lapok száma. Az alkotmányos élet elején a legnagyobb súlya Kemény Zsigmond Deák-párti Pesti Naplójának van. Ellenzéki lapok is napvilá-

got látnak és élelhangu bírálataikkal a magyar közvélemény öntudatosságára jótékony hatást gyakorolnak./ Az Ellenőr és Jókai Honja./ — Általuk az ujságírással az ujságíró, az ujságírás nehézkessége felenged, az ujságírás élethivatás lesz a lapkiadás még jóideig politika kérdése, de már nagy szerepe van ebben a magánvállalkozásnak. A kor legnagyobb íróinak, mint Jókai Mórnak és Mikszáth Kálmán-nak regényei napilapokban jelennek meg. A rovatok száma szaporodik, a hirszolgalat keretei kiszélesednek, a lapok versenyében már a nagyobb anyagi és technikai felkészültség is egyre nagyobb szerepet játszik, az ujságírás stílusa könnyedebb és frissebb lesz, a közgazdasággal való kapcsolat szorosabb, a "véleménysajtó" mellett kibontakozik a tisztán hirsajtó. Ilyen- a külföldi lapok mintájára, széleskörű hirszolgalat igényeivel fellépő Egyetértés, majd 1879-ben megalakul

a Pesti Hírlap, s 1880-ban megindul a Budapesti Hírlap Rákosi Jenő szerkesztésében, mely új irányt, szellemet és formát visz a magyar közvéleménybe és a múlt század végének, legtekintélyesebb lapja lesz, az 1910-ben megalapított Az Est-tel sohasem képzelte példányszámra, hatásra, olvasottságra emelkedik a magyar napilap.

A világháborút megelőző és a világháborús magyar sajtó pacifista tendenciájával a tudott demokratizmus jegyében nem tudott kellő lendületet adni a világháboruban küzdő magyar seregeknek. A sajtó megfélemedkezett arról, hogy a háború az emberiség állandó állapota és a puskákat nem olajággal hanem szuronyokkal szokták diszíteni. "A háború-Mussolini szerint az emberiség semmitőszéke"..... nagy examenje..... Nem a mi feladatunk, hogy a magyar sajtót a trianoni keresztre feszítsük, hisz

a trianoni szomorú drámai közjáték távolról sem csak a magyar sajtó e negatív tényéből fakadt. A magyar sajtó e történelmi hiátusa igen mély okoknak eredője. Ez csak egyik szála annak a problémakörnek mely a felelősség kérdését igyekszik felállítani a világháborús események mulasztásai körül.

Ennek a korszaknak és a háború utánni idők publicisztikájának legkimagaslóbb alakja kétségkívül Rákosi Jenő. A politikában előbb Apponyi eszméi mellett foglalt állást, majd Tisza István törekvéseit támogatta. A magyar irodalom nemzeti jellegének, a magyar középosztály érdekeinek, a magyar faj hivatásának lelkes hirdetője és tántorithatatlan harcosa volt. A háborút megelőzőleg még közjogi harcokban viaskodó napilapok szerepét a háború megmerevítte és a cenzúra lép életbe s hosszú ideig a világfelfogásbeli harcok jutnak

előtérbe a napilapokban. Az összeomlás és a forradalmak özönvizében, a gyűlölködés általános károszában, mint egy fárosz emelkedett ki Rákosi Jenő utat mutatva a magyar sajtóban, fényt sugározva a sötét éjszakában hirdetve a megértés a társadalmi osztályok egyetértésének megváltó erejét. A revízió gondolatának, a restitució in integrum-nak leglelkesebb propagátora idebenn és külföldön. A külföldi köztudatban egyre terjedő revízió eszméje nem véletlenül a magyar sajtó, Rákosi Jenő révén talál igaz barátokra./ Lord Rothermere./ Az önmagára eszmélő magyar sajtó, a független nemzeti eszmény és gondolat tántorithatatlan harcosa lesz. Az a bölcsesség és igaz hit, amit Magyarország great old man-je pályája csúcspontján sugárzott magából - áthatja az egész mai magyar ujságírást.

Ugy véljük a mai magyar sajtó erkölcsi habitusán felfedezhetők ráncok, foltok, szakadások, de kétségtelen viszont, hogy a revízió magasztos gondolata ünnepi köntöst kölcsönöz a magyar sajtó minden munkásának. "C'est le ton, qui fait la musique" mintájára, a revízió gondolata az az alaphang, amely párt- és világnézeti különbség nélkül - a Magyarországtól a Népszaváig - az egész mai magyar sajtót kiteszi. — Kétségkívül a magyar sajtó fejlődésében is észlelhetők mindazok a fogyatékoságok és szervi hibák, amiket a sajtó általános betegségeiként az előzőkben kifejtettünk.

✱

A magyar sajtó ezen áttekintésével feladatunk befejezéséhez elérkeztünk. Tudjuk jól, hogy ^{az} különböző kérdésekre adott feleletek, - mint a probléma egyes szálainak megoldásai - korántsem tudták feltárni mind azokat a jelenségeket, melyek e körbe beletartoznak. Mégis általánosság-

ban bizonyos igazságok és elvek lerögzítésére alkalmat nyújtott.- A rezümét tehát így vonhatjuk meg : A sajtó politikai, gazdasági és szellemi hatalma ma már a földkerekség minden pontján és minden megnyilvánulásában jelentkezik, szinte az egész földgömböt behálózza, hosszúsági- és délkö-reivel. — Igaz a sajtó igen sokszor eltért attól a vonaltól, amita szellem iránytűje évezredek óta mozdulatlanul és egyértelműen mutat, a kulturától, a humanizmustól, a tiszta értelemben vett nemzeti eszményektől - és bár a fejlődés utjai kiszámíthatatlanok,- mégis reméljük, hogy a jövőben a sajtó eme deklinálódása, elhajlása egyre veszít erejéből és a magasrendűség irányvonalai mentén fogjuk megtalálhatni azt a sajtót, amely egy tisztultabb világkép eszmeibb, emberibb, nemzetibb céljait szolgálja.

Előadom.

Deb. 1914. X. 11. t.

Dr. L. W. ...

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
18464/1958
Sz. araspodolci naplók 1/1